

Luis Cernuda: emotivitat platònica versus mentalitat presocráticoaristotèlica¹

Pau Gilabert Barberà²
Universitat de Barcelona

Per a Luis Durán i Josep M. Turiel

Cal reconèixer que l'aparent gosadia d'eleger a aquestes alçades dos il·lustres adjectius del llegat filosòfic hel·lènic, "platònic i presocràtic", amb la pretensió de tornar a definir la binària tensió poètica cernudiana realitat / desig³ podria semblar tan poc innovadora com indigna de l'atenció dels qui ara tenen l'amabilitat de llegir-me. Al cap i a la fi, el mateix poeta explica que la lectura més reveladora a Mount Holyoke fou *Die Fragmente der Vorsokratiker* de Diels, complementada més tard a Mèxic amb *Early Greek Philosophy* de Burnet: "Los fragmentos de filosofía presocrática que en una y otra obra conocí, sobre todo, quizá, los de Heráclito, me parecieron lo más profundo y poético que encontrara en filosofía"⁴. I, així, havent reconegut la seva iniciació en els misteris físics del món gràcies a un company⁵, un filòsof-poeta⁶, confessa la seva adhesió a l'actitud grega de "ocuparse en el mundo, sin divagar acerca del final inevitable" (658)⁷, salvant-nos finalment de cometre un error lògic i reconduint-nos vers l'usual tarannà del seu quefer poètic:

¹ Aquest article fou publicat en anglès ("Luis Cernuda: Platonic Emotiveness versus Presocratic-Aristotelian Mind") a *Itaca. Quaderns Catalans de Cultura Clàssica*. 18 (2002) 41-55, i en castellà ("Luis Cernuda. Emotividad platónica versus mentalidad presocrático-aristotélica") a *Nostalgia de una patria imposible*. Madrid: Akal Ediciones, 2005-331-343.

² Professor titular del Departament de Filologia Grega de la Universitat de Barcelona. Gran Via de les Corts Catalanes 585, 08007 Barcelona. Telf: 934035996; fax: 934039092; correu electrònic: pgilabert@ub.edu; pàgina web personal: www.paugilabertbarbera.com

³ P. e.: "Tus ojos son los ojos de un hombre enamorado; / Tus labios son los labios de un hombre que no cree / En el amor." "Entonces dime el remedio, amigo, / Si están en desacuerdo realidad y deseo" ('Música cautiva', *DQ, PC*, 498, 1-4), bé que, en aquest cas, em refereixo òbviament al desig de posseir, és a dir, de comprendre objectivament la realitat, enfrontat a la necessitat d'expressar una visió idealisticometafísica d'aquesta mateixa realitat que pugui satisfer plenament un tarannà poètic que es baralla amb freqüència amb el materialisme. Adopto en tots els casos les sigles que apareixen en l'edició de Siruela -Madrid, 1993- de la *Poesía Completa (PC)* de Luis Cernuda, pp. 31-6 -seguides del nombre de les pàgines i del dels versos-, llevat dels que apareixen tan sols amb la sigla *RD* i que citaré de la manera següent tot cercant una identificació més fàcil: *Primeras Poesías (Pr.P)*; *Los Placeres Prohibidos (Pl.P)*; *Las Nubes (LN)*; *Vivir sin Estar Viviendo (VSEV)*; *Un Río un Amor (RA)* y *Con las Horas Contadas (CHC)*.

⁴ 'Historial de un libro'. La paginació correspon a *Prosa I*. Madrid: Siruela, 1994, p. 657.

⁵ Doncs, al cap i a la fi, cal recordar que: "En cuanto a lecturas filosóficas, la sola palabra filosofía despertaba en mi mocedad una curiosidad intelectual que no reservaba sólo para la poesía" ('Historial de un libro', *Prosa I*, 628).

⁶ Tot i que, això sí, amb vivències diferents: "El filósofo vive en sí lo abstracto humano y el poeta vive en sí lo concreto individual, tan trágico a veces, aquél construyendo el esqueleto de un mundo y éste el cuerpo sensible, tibio y coloreado" ('Málaga-París. Líneas con ocasión de un poeta', *Prosa Completa II*, 31).

⁷ I no només això, sinó que la mateixa poesia grega es caracteritza sobretot, segons que diu, per la seva concisió: "... llegué a París... Entre los libros que compré entonces estaba la *Antología Griega*... editada en la colección Budé. Menciono su adquisición porque esos breves poemas, en su concisión maravillosa y penetrante, fueron siempre estímulo y ejemplo para mí" ('Historial de un libro', *Prosa I*, 642).

“Es cierto que en determinados versos yo mismo he querido engañarme con nociones halagüeñas de inmortalidad, en una forma u otra; es difícil ser siempre fiel a nuestras convicciones, por hondas que sean. La culpa tal vez pueda achacarla a cierto idealismo mío, espontáneo y cándido, que sólo con ayuda del tiempo puedo dominar y, tras la reflexión, orientar hacia lo materialista. Ya Coleridge decía que los hombres son, por nacimiento, platónicos o aristotélicos, o sea, idealistas o materialistas” (658)⁸.

“Platònics o aristotèlics, idealistes o materialistes”, visió “presocràtica” del cosmos – “sobretot, potser”, heraclitea- erigint-se en intel·lecció correcta, per definitiva i no divagadora, de les coses. Cap revelació, consegüentment, que Cernuda no avancés ja en temps pretèrits, bé que, des de la sempre arriscada presa en consideració -per complexa- d’aquests paràmetres hel·lènics, potser encara hi hagi lloc no tant per a la sorpresa com per a la reflexió i el diàleg ininterromputs amb una obra poètica que, com totes les grans, mostra un cert grau d’inahrensibilitat i, per descomptat, es resisteix a una categorització fàcil⁹. Llarga *captatio benevolentiae* la meua, només perdonable si, com a lector del poeta sevillà, encerto paradoxalment i impúdica a mostrar les meves pròpies perplexitats i, si de cas, a suggerir, però assetjat per dubtes insalvables i descartant cap mena de mesurament, que, malgrat la precisió del poeta, la balança cernudiana es desequilibra a favor del que és ideal, sense que amb això pretengui desmentir la tensió que tots admets i que ja he esmentat, puix que ell, i qui sap si pensant en la lira d’Heràclit¹⁰, assegura: “El murciélagu y el mirlo pueden disputarse por turno el dominio de tu espíritu; unas veces norteño, solitario, olvidado en la lectura, centrado en tí; otras sureño, esparcido, soleado, en busca del goce momentáneo. Pero en una y otra figuración espiritual, siempre hondamente susceptible de temblar al acorde, cuando el acorde llega” (‘El acorde’, *O, PC*, 614). Aprofito l’ocasió, doncs, per, a l’empara del que seria el “acorde global” de l’obra de Cernuda, prescindir –el lector jutjarà si temeràriament- tant de la cronologia de poemes i textos com del seguiment de l’evolució del poeta, raonablement convençut com estic que la tensió o tremolor de la qual pretenc parlar –com deia, tal vegada un xic desequilibrada- es nodreix d’oscil·lacions constants com les registrades pel sensor d’aguts i greus¹¹.

⁸ Vegeu al respecte: Cruzalegui Sotelo, P. *L’ experiència platònica en l’ Anglaterra del XIX*. Barcelona: P.P.U., 1998, primera part, capítol primer. Aprofito l’avinentsa per assenyalar que em sembla francament innecessari adjuntar ara o en qualsevol altre moment alguns títols importants de la bibliografia general sobre el poeta, entre d’altres raons perquè el volum III de l’edició de Siruela, *Prosa II*, pp. 849-922 compleix aquest deure a la perfecció, tot i que farà menció de la bibliografia específica relacionada amb alguns dels aspectes clau que tractaré.

⁹ En qualsevol cas, sobre el pes genèric de la “Tradició Clàssica” a l’obra de Cernuda, vegeu p. e.: . Nogueras, E. J. *Tradición clásica y poesía contemporánea (Microforma): tres visiones románticas de Grecia: Pessoa, Riba, Cernuda*. (tesi doctoral inèdita). Granada: Servicio de Publicaciones, Universidad de Granada, 1990, i com a introducció general: Martínez Nadal, R. *Españoles en la Gran Bretaña. Luis Cernuda. El hombre y sus temas*. Madrid: Hiperión, 1983.

¹⁰ B 50-51 DK: “No pas escoltant-me a mi, sinó a la Raó, és savi convenir que totes les coses són una” (‘οὐκ ἔμοῦ, ἀλλὰ τοῦ λόγου ἀκούσαντας ὁμολογεῖν σοφὸν ἔν πάντα εἶναι’ Ὁ Η. Φησι), diu Heràclit; y del fet que tots ho ignoren, se’n lamenta així: “No entenen com, en divergir, concorda amb si mateix: harmonia que va i torna, com la d’un arc i una lira” (οὐ ξυνιάσιν ὅκως διαφερόμενον ἑωυτῶι ὁμολογέει· παλίντροπος ἀρμονίη ὅκωσπερ τόξου καὶ λύρης –les traduccions d’Heràclit són meves seguint l’edició de H. Diels- W.Kranz. *Die Fragmente der Vorsokratiker*, vol. 1, 6th edn. Berlin: Weidmann, 1951, rpr. Dublin / Zurich, 1966).

¹¹ Evolució que es pot seguir a ‘Historial de un libro’ (*Prosa I*, pp. 625-661) amb l’ajut inestimable del mateix L. Cernuda i que, precisament per l’èmfasi que posa p. e. en l’abandonament de la lectura del superrealisme francès a favor de la lectura de Hölderlin, Goethe, Schiller i els romàntics anglesos, podria confirmar, al meu entendre, aquest decantament per un idealisme mai no dominat.

El meu punt de partença és l'expressa confessió de fe materialista presocraticoaristotèlica -el seu desig- imposant-se a lapsus idealisticoplatònics -la seva realitat- a la llum de la qual es podria i potser caldria¹² llegir el seu reiterat ancoratge en el reialme dels sentits¹³, dels elements i de la mare terra; en suma, de la vida: “Existo, bien lo sé, / porque le transparenta / El mundo a mis sentidos / Su amorosa presencia” (*Pr.P*, VII, *PC*, 111, 1-4). “Te hubiera dado el mundo, / Muchacho que surgiste /... / Tras la colina ocre /... / La incierta hora con nubes desgarradas, / El río oscuro y ciego bajo la extraña brisa, / La rojiza colina con sus pinos cargados de secretos, / Te enviaban a mí, a mi afán ya caído / Como verdad tangible” (‘A un muchacho andaluz’, *IGM*, *PC*, 221-222, 1-2, 3, 22-26); “Yo no te conocía tierra, / Con los ojos inertes, la mano aleteante, / Lloré todo ciego bajo tu verde sonrisa, /... / Ignorándote, tierra mía, / Ignorando tu alentar, huracán o tumulto /... / Bien sé ahora que tú eres / Quien me dicta esta forma y esta ansia; /... /... radiantes cuerpos / Que tanto he amado inútilmente, / No es en vosotros donde la vida está, sino en la tierra, / En la tierra que aguarda, aguarda siempre / Con sus labios tendidos, con sus brazos abiertos” (‘Los fantasmas del deseo’, *DHO*, *PC*, 216-7, 1-3, 7-8, 11-12, 32-35); “... Creo en la vida, / Creo en ti que no conozco aún, / Creo en mí mismo; / Porque algún día yo seré todas las cosas que amo: / El aire, el agua, las plantas, el adolescente” (‘El mirlo, la gaviota’, *Pl.P*, *PC*, 190, 35-39); “Pero, ¿quién es el hombre para juzgar al hombre? / La oración de la fe salva al enfermo, / Y si cayó en pecado le será perdonado. / Este cuerpo que ya sus elementos restituye / Al agua, al aire, al fuego y a la tierra / Puede la gracia sellarlo todavía con un beso” (‘Apología pro vita sua’, *CQEA*, *PC*, 348, 98-103).

I, tanmateix, són nombrosos els versos en què, abans de l'abandonament final en el si ctònic, la veritat sí que s'està en els cossos¹⁴ fins al punt de provocar, com si fossin Jesucrist, espontània adoració: “En medio de la multitud le vi pasar, con sus ojos tan rubios como la cabellera. Marchaba abriendo el aire y los cuerpos; una mujer se arrodilló a su paso. Yo sentí cómo la sangre desertaba mis venas gota a gota” (‘En medio de la multitud’, *Pl. P*, *PC*, 176). Cossos, doncs, que s'obren per acollir l'altra meitat, sospitosament equiparables a aquelles desconhortades meitats -per la brutal bisecció de Zeus- dels éssers dobles del mite dels tres gèneres del *Simposi* de Plató¹⁵: “Un roce al paso, / Una mirada fugaz entre las sombras, / Bastan para que el cuerpo se abra en dos, / Ávido de recibir en sí mismo / Otro cuerpo que sueña; / Mitad y mitad, sueño y sueño, carne y carne, / Iguales en figura, iguales en amor, iguales en deseo” (‘No decía palabras’, *Pl. P*, *PC*, 178, 12-18); “Estabas en el teatro de verano... Sentado entre los suyos, como tú entre los tuyos, no lejos de ti le descubriste, para suscitar con su presencia, desde el fondo de tu ser, esa atracción ineludible, gozosa y dolorosa, por la cual el

¹² Per descomptat, només em refereixo, donat que he prescindit de cronologies, al fet de mostrar un clar materialisme -*lato sensu*- que després descobrirà que és coincident amb el tarannà dels presocràtics, o que es deu ja en part a la seva inspiració, si foren escrits després del seu descobriment.

¹³ Cernuda confessa, a més, que la poesia és per a ell una exorcització de l'experiència: “Quería yo hallar en poesía el “equivalente correlativo” para lo que experimentaba... al ver a una criatura hermosa (la hermosura física juvenil ha sido siempre para mí cualidad decisiva, capital en mi estimación como resorte primero del mundo, cuyo poder y encanto a todo lo antepongo) o al oír un aire de jazz. Ambas experiencias, de la vista y del oído, se clavaban en mí dolorosamente a fuerza de intensidad, y ya comenzaba a entrever que una manera de satisfacerlas, exorcizándolas, sería la de darles expresión” (‘Historial de un libro’, *Prosa I*, 632). Podríem parlar igualment d'ancoratge en els cossos, de misticisme sexual: “Plenitud... Lo más perecido a ella es adentrarse por otro cuerpo en el momento del éxtasis, de la unión con la vida a través del cuerpo deseado... nada puedes percibir, querer ni entender si no entra en ti primero por el sexo, de ahí al corazón y luego a la mente. Por eso tu experiencia, tu acorde místico, comienza como una prefiguración sexual... Borrando lo que llaman otredad, eres, gracias a él, uno con el mundo, eres el mundo” (‘El acorde’, *O*, *PC*, 614).

¹⁴ Vegeu al respecte: Frenzel Beyme, S. “La función del cuerpo en la cosmovisión poética de Luis Cernuda”. *Cuadernos del Sur* (Bahía Blanca), num. 10 (juliol 1968-juny 1969), pp. 93-100.

¹⁵ 189d-193d.

hombre, identificado más que nunca consigo mismo, deja también de pertenecerse a sí mismo. Un pudor extraño, defensa quizá de la personalidad a riesgo de enajenarse, tiraba hacia dentro de ti hacia aquella criatura con la que no sabías cómo deseabas confundirte” (‘El enamorado’, *O, PC*, 576)¹⁶.

Tot i que potser sigui el cop de gràcia que dóna la llum -i la seva naturalesa urànica i no pas terrenal- a aquella anterior exaltació empedoclea de les quatre arrels de l’univers, la que millor ens introdueix, quant a aquest primer apartat, en els secrets d’un tarannà poètic que es caracteritza pel paradoxal doble joc de “submissió a” i “superació de” la realitat immediata, de la realitat fenomènica: “Cuando aquellas mañanas tu cuerpo se tendía desnudo bajo el cielo, una fuerza conjunta, etérea y animal, sutilización y exaltación de la pesadez humana por virtud de la luz, iba penetrándole con violencia irresistible. Con su presencia se acallaban los poderes elementales de que el cuerpo es cifra, el agua, el aire, la tierra, el fuego, abrazados entonces en proporción y armonía perfectas” (‘La luz’, *O, PC*, 603).

Oblidem de tota manera aquesta joia davant el “silenci” dels poders elementals i continuem creient en el poeta pel que fa a la seva raonada adhesió al materialisme. Defugint les “nociones halagüeñas de inmortalidad” que lamentava, se’l veu abraçant també la mort, experiència física ineludible –genuïnament presocràtica, si es vol- en l’etern devenir de un món que és matèria canviant tot i romandre com a principi, com *arché*¹⁷: “Esto es el hombre. Aprende pues, y cesa / De perseguir eternos dioses sordos / Que tu plegaria nutre y tu olvido aniquila. / Tu vida, lo mismo que la flor, ¿es menos bella acaso / Porque crezca y se abra en brazos de la muerte?” (‘Las ruinas’, *CQEA, PC*, 326, 63-67). Però, a dir veritat, un xic avergonyit per l’idealisme platònic “espontáneo y cándido” que no sap com dominar, i que en la seva poesia qualla en el recurrent abandonament de les ombres, esperàriem descobrir-lo igualment capaç d’una catàbasi decidida al seu reialme, a la caverna, la més platònica de les morades soterrànies, quan el cert és que, si es tracta de tornar a la foscor, el model elegit és Orfeu justament pel seu èxit a tornar a la llum malgrat el frustrat rescat d’Eurídice: “Tras la fatiga de un viaje nocturno... Tus lágrimas brotaron entonces amargamente... ¿No era posible recobrar en otra vida los momentos de dicha, que tan breves han sido en este existir... ¿No será posible reunirse para siempre con la criatura que tanto quieres?... Si no es posible, ¿qué razón tiene el vivir, cuando aquello en que se sustenta es ya pasado? Como Orfeo afrontarías los infiernos para rescatar y llevar de nuevo contigo la imagen de tu dicha, la forma de tu felicidad. Pero ya no hay dioses que nos devuelvan compasivos lo que perdimos, sino un azar ciego que va trazando torcidamente, con paso de borracho, el rumbo estúpido de nuestra vida” (‘Regreso a la sombra’, *O, PC*, 611-12).

Moments humans, consegüentment, en què triomfa el desencís i que, amb l’ajut inestimable de la imatge platònica de la caverna i, com deia abans, de les ombres de les quals Cernuda s’aprofità tant tot al llarg de la seva aventura poètica¹⁸, són aquí per a ser abandonats, ells i la

¹⁶ Vegeu també: “Sabes bien, recuerdo de siglos, / Cómo el amor es lucha / Donde se muerden dos cuerpos iguales” (‘Quisiera saber por qué esta muerte’, *Pl.P.*, *PC*, 183, 13-15) y “No le busques afuera. Él ya no puede / Ser distinto de ti, ni tú tampoco / Ser distinto de él: unidos vais, / Formando un solo ser de dos impulsos, / Como al pájaro solo hacen dos alas” (‘El amigo’, *VSEV, PC*, 387, 31-35).

¹⁷ No cal dir que, en aquest cas, em refereixo principalment als milèsis.

¹⁸ Vegeu p. e.: “Como cuando el sol enciende / Algún rincón de la tierra, / Su pobreza la redime, / Con risas verdes lo llena, / Así tu presencia viene / Sobre mi existencia oscura / A exaltarla, para darle / Esplendor, gozo, hermosura. / Pero también tú te pones / Lo mismo que el sol, y crecen / En torno mío las sombras / De soledad, vejez, muerte” (‘La vida’, *CHC, PC*, 480-1, 1-12); “Yo no te había visto; /... / Cuando sentí una herida que abrió la luz en mi; / El dolor enseñaba / Cómo una forma opaca, copiando luz ajena, / Parece luminosa. / Tan luminosa, / Que mis horas perdidas, yo mismo, / Quedamos redimidos de la sombra, / para no ser ya más / Que memoria de luz” (‘Quisiera saber por qué esta muerte’, *Pl. P, PC*, 183, 16, 19-27) i “Hermosas y vencidas soñáis, / Vueltos los ciegos ojos hacia el cielo, / Mirando las remotas edades / De titánicos hombres, / Cuyo amor os daba ligeras guiraldas / Y la olorosa llama se

seva terrible atmosfera tenebrosa, en benefici d'un ideal o llum que els contraresti a fi que l'ànima o alè vital, lliure com el vent, abandoni definitivament la presó del cos: “La noche a la ventana. / Ya la luz se ha dormido. / Guardada está la dicha / En el aire vacío. / Levanta entre las hojas, / Tú, mi aurora futura” (*Pr. P, XVI, PC, 117, 1-6*); “Qué más da el sol que se pone o el sol que se levanta, / La luna que nace o la luna que muere. /... / Tu recuerdo, como el de ambos astros, / basta para iluminar, tú ausente, toda esta niebla que me envuelve” (‘Qué más da’, *Pl. P, PC, 188, 1-2, 10-12*); “Sobre la tierra gris de la colina, / Bajo las hojas nuevas del espino, /... / Rota estaba tu ala blanca y negra, (la del pájaro muerto) / Inmóvil en la muerte... /... / Inútil ya todo parece, tal parece / La pena del amor cuando se ha ido / El sufrir por lo bello que envejece, / El afán de la luz que anegan sombras” (‘Pájaro muerto’, *LN, PC, 312, 1-2, 5-6, 13-6*); “Oh Dios. Tú que nos has hecho / Para morir, ¿por qué nos infundiste / La sed de eternidad, que hace al poeta? / ¿Puedes dejar así, siglo tras siglo, / Caer como vilanos que deshace un soplo / Los hijos de la luz en la tiniebla avara?” (‘Las ruinas’, *CQEA, PC, 325, 45-50*); “En la hora de la muerte / (Si puede el hombre para ella / Hacer presagios, cálculos), / Tu imagen a mi lado / Acaso me sonría como hoy me ha sonreído, / Iluminando este existir oscuro y apartado / Con el amor, única luz del mundo” (‘Epílogo’, *DQ, PC, 540, 35-41*); “Con tal vehemencia el viento / Viene del mar, que sus sonos / Elementales contagian / El silencio de la noche /... / Mas no es él quien en desvelo / Te tiene, sino otra fuerza / De que tu cuerpo es hoy cárcel, / Fue viento libre, y recuerda” (‘El viento y el alma’, *VSEV, PC, 398, 1-4, 9-12*).

Tal vegada sigui Heràclit, en conseqüència, l'únic que debò pot rescatar-lo de la platònica anàmnesi d'un passat ideal definitivament perdut. El pensador d'Efes també és mestre en la creació d'imatges amb les quals proclama al món que la vida és una tensió creada per pols oposats, ambdós necessaris i cridats a identificar-se en algun punt. Ni el dia ni la nit, si se'ls pren com a exemple, mai no aconseguiran imposar el seu imperi, condemnats com estan a cedir-se alternativament el pas, i fins i tot a confondre's a trenc d'alba i al capvespre. Un *Lógos* suprem, ell mateix entès com el batec d'un foc que s'encén i s'apaga eternament¹⁹, presideix i garanteix una coherència²⁰, cosmos o ordre basats en la salvífica oposició de contraris²¹. En efecte, és només gràcies a la malaltia que identifiquem i comprenem la salut, el repòs gràcies al cansament i el sadollament gràcies a la fam²². Heràclit pensà que la imatge d'un arc o d'una lira amb les seves respectives cordes en tensió era idònia per il·lustrar el seu credo filosòfic, puix que, si les talléssim, ni l'un ni l'altra existirien com a tals. Ergo, la tensió existeix o, el que és el mateix, els pols es cerquen constantment. El seu gran llegat és el *pánta rheî* que va saber i voler associar a una altra eficaç i reeixida imatge, la del riu, les aigües del qual corren contínuament, de manera

alzaba / Hacia la luz divina, su hermana celeste. /... La vida no era un delirio sombrío. /... / Eran tiempos heroicos y frágiles, /... / Hoy yacéis, mutiladas y oscuras” (‘A las estatuas de los dioses’, *IGM, PC, 246-7, 1-7, 13,23, 25*).

¹⁹ B 30 DK: “Aquest món, el mateix per a totes les coses, no el féu cap déu ni cap home, sinó que hi hagué sempre, hi ha i hi haurà un foc sempre viu, encenent-se i apagant-se segons mesura” (κόσμον τόνδε, τὸν αὐτὸν ἀπάντων, οὔτε τις θεῶν οὔτε ἀνθρώπων ἐποίησεν, ἀλλ’ ἦν αἰεὶ καὶ ἔστιν καὶ ἔσται πῦρ ἀεὶζῶσον, ἀπτόμενον μέτρα καὶ ἀποσβεννύμενον μέτρα).

²⁰ B 1 DK: “Tot i que aquesta raó (*lógos*) hi és sempre, els homes esdevenen incapaces de comprendre-la, tant abans d'escoltar-la com després d'haver-la escoltat ... En efecte, malgrat que tot s'esdevé segons aquesta raó...” (τοῦ δὲ λόγου τοῦδ’ ἐόντος αἰεὶ ἄξύνετοι γίνονται ἄνθρωποι καὶ πρόσθεν ἢ ἀκοῦσαι καὶ ἀκούσαντες τὸ πρῶτον γινομένων γὰρ πάντων κατὰ τὸν λόγον τόνδε...).

²¹ B 8 DK: “Heràclit diu que allò oposat concorda i, del que és discordant, en sorgeix l'harmonia més bella i que tot s'esdevé segons discòrdia” (Ἡ. τὸ ἀντίξουν συμφέρον καὶ ἐκ τῶν διαφερόντων καλλίστην ἁρμονίαν καὶ πάντα κατ’ ἔριν γίνεσθαι).

²² B 111 DK: “És la malaltia la que fa la salut quelcom de plaent i bo, la fam el sadollament i el cansament el repòs” (νοῦσος ὑγιείην ἤδὺ καὶ ἀγαθόν, λιμὸς κόρον, κάματος ἀνάπαυσιν).

que no hi ha possibilitat d'endinsar-se dues vegades en el mateix element²³. Cernuda coneix bé tant el pensador com la seva imatge més cèlebre: "... Quién sabe. Alguien, ¿fue Heráclito?, dijo: "El camino que sube y el camino que baja es uno y el mismo" ('Las iglesias', *VTM, PC*, 638)²⁴; "¿Un río / A cada instante / No es él y diferente?" ('Viendo volver', *VSEV, PC*, 430, 4-6); "Aunque no puede el labio / Beber dos veces de la misma agua" ('Vereda del cuco', *CQEA, PC*, 377, 49-50).

Però, com en els apartats anteriors, el millor serà descobrir el poeta en la seva pròpia tensió, d'amor i qui sap si d'odi, amb el pensador jònic. El necessita primer²⁵ per definir la seva vida, la fugaç experiència humana i el flux i reflux d'una vida inquieta i lliure: "Palabras de demente o palabras de muerto, / Es igual. / Escucha el agua, escucha la lluvia, escucha la tormenta; / Ésa es tu vida: / Líquido elemento fluyendo entre sombras iguales" ('Tu pequeña figura', *Pl.P, PC*, 187, 14-18); "Si llegara hasta ti bajo la hierba /... / De los amigos la voz fugaz y clara, / Con oscura nostalgia quizá pienses / Que tu vida es materia del olvido. / Recordarás acaso nuestros días, / Este dejarse ir en la corriente/ Insensible de trabajos y penas" ('Niño muerto', *LN, PC*, 272, 1, 4-9); "La nieve fue el agua, la sustancia maravillosamente fluida que aparece bajo tantas formas amadas: la fuente, el río, el mar, las nubes, la lluvia; todas ágiles, movedizas, inquietas, como la vida; yendo y viniendo, subiendo y bajando, con su rumor músico, su centelleo mágico, su libertad volada. Mas el hielo, matándola, la fija" ('La nieve', *O, PC*, 602). Però aviat apaivaga el seu entusiasme i és en la mar en qui diposita la seva esperança d'un repòs final –o inicial-, aliè ja al trànsit: "No comprendo a los ríos. Con prisa errante pasan / Desde la fuente al mar, en ocio atareado, / Llenos de su importancia, bien fabril o agrícola; / La fuente, que es promesa, el mar sólo la cumple, / El multiforme mar, incierto y sempiterno" ('A un poeta futuro', *CQEA, PC*, 340, 13-17).

Efectivament, Cernuda és sobretot un ésser enamorat, humanament i poèticament ferit per *éros*, el desig²⁶, delerós d'una font inesgotable de bellesa on negar-se o d'on poder beure sense límit. La bellesa humana, però, no és una font inesgotable; ni tan sols ho és –i prou que ho lamenta- la dels adolescents que el pas del temps confirma com a miratge, i és aleshores quan la seva fe presocraticoheraclitea és sotmesa a examen. El *pánta rheî* heracliteu no admet per definició cap mena de pacte, car aquell que gosés enfrontar-s'hi seria arrossegat *nolens volens* per una força sense aturador. Però un cop més, Cernuda, hàbil en l'ús d'armes poètiques, posa en escac i mat el rival encara que sigui abjurant *stricto sensu* d'una fe materialista, el primer manament de la qual, en el cas d'Heràclit, no pot ser cap altre que renunciar a aturar les aigües del riu, del seu emblemàtic i sempre fluent riu. Doncs bé, seguim-lo en el seu recorregut sacríleg. Primer, es lamenta justament del curs sense aturador de la vida que, com si es tractés d'un riu, arrossega el més estimat: "Placer, amor, mentira, / Beso, puñal, naufragio, / A la luz del recuerdo son heridas / De labios siempre ávidos; /... / Voces al fin ahogadas con la voz de la vida, / Por

²³ A 6 y B 49a DK: "Diu Heràclit en algun lloc que tot avança i res no roman, i, tot comparant allò existent amb el corrent d'un riu, diu que no podries endinsar-te dues vegades en el mateix riu" (λέγει που Ἡράκλειτος ὅτι πάντα χωρεῖ καὶ οὐδὲν μένει καὶ ποταμοῦ ῥοῆι ἀπεικάζων τὰ ὄντα λέγει ὡς δις ἐς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίης) / "En els mateixos rius ens banyem i no ens banyem, tant som com no som" (ποταμοῖς τοῖς αὐτοῖς ἐμβαίνομέν τε καὶ οὐκ ἐμβαίνομεν, εἶμεν τε καὶ οὐκ εἶμεν).

²⁴ O també: "El camino que sube/ Y el camino que baja/ Uno y el mismo son" ('El amante divaga', *CHC, PC*, 480, 331-33) -Cf. B 60 DK: "El camí amunt i avall és un i el mateix" (ὁδὸς ἄνω κάτω μία καὶ ὡστή)- i "El crepúsculo nórdico, lento, exige / A su contemplador una atención asidua, / velando nuestro fuego originario / (Para Heráclito la sustancia primera), / En su proceso, con celajes y visos / Delicados, cambiantes" ('J. R. J. contempla el crepúsculo', *DQ, PC*, 509, 12-17).

²⁵ Cal fer ara la mateixa precisió que en la nota 9.

²⁶ Vegeu al respecte: Bruton, K. J. "Luis Cernuda and the Poetic of Desire". *Ibero-Romania* (Tübingen), num. 27-28 (1988), pp. 61-78 i Ronquillo, V. "Cernuda: el amor mueve al mundo". *El Nacional* (México D. F.), 3-I-84, 3ª. Sección, p. 4.

las heridas mismas, / Igual que un río, escapando; / Un triste río cuyo fluir se lleva / Las antiguas caricias, / El antiguo candor, la fe puesta en un cuerpo. / No creas nunca, no creas sino en la muerte de todo” (XVI de *DHO, PC*, 215-6, 14-18, 22-28). Segonament, tanca les portes a la realitat sempiterna del canvi i les obre a la temptació del que és estàtic com ideal: “Te hubiera dado el mundo, /... / Eras tú una verdad, /... / Y olvidando que sombra y pena acechan de continuo /... Quise por un momento fijar tu curso ineluctable” (‘A un muchacho andaluz’, *IGM, PC*, 221-222, 1,29,32,34)²⁷. Després, apunyala el corrent –l’atura, doncs- que gosa esborrar les petjades del seu amor: “Estaba tendido y tenía entre mis brazos un cuerpo como de seda. Lo besé en los labios, porque el río pasaba por debajo. Entonces se burló de mi amor... Lo besé en las espaldas, porque el agua sonaba debajo de nosotros. Entonces lloró al sentir la quemadura de mis labios... Besé su huella; mis lágrimas la borraron. Como el agua continuaba fluyendo, dejé caer en ella un puñal” (‘Estaba tendido’, *Pl. P, PC*, 179). I, finalment, es lliura a l’èxtasi de l’adoració del “remanso”, la tranquil·la i plàcida superfície del qual, imatge per a ell d’un temps que s’atura en un instant etern, aconseguix d’amagar el trànsit inexorable de la vida en la seva esplendor cap a la decadència i la mort²⁸: “Otros podrán hablar de cómo se marchita y decae la hermosura corporal, pero tú sólo deseas recordar su esplendor primero, y no obstante la melancolía con que acaba, nunca quedará por ella oscurecido su momento. Algunos creyeron que la hermosura, por serlo, es eterna (*Como dal fuoco il caldo, esser diviso – Non può’l bel dall’eterno*), y aun cuando no lo sea, tal en una corriente el remanso nutrido por idéntica agua fugitiva, ella y su contemplación son lo único que parece arrancarnos al tiempo durante un instante desmesurado” (‘El enamorado’, *O, PC*, 577). I encara una altra precisió: no sempre és necessari aturar el corrent; n’hi ha prou de percebre poèticament els “humanos fluyentes” com ara els remers, que passen davant seu generació rere generació, perquè Cernuda transiti joiosament d’allò que canvia a allò permanent –una actitud, de tota manera, poc heraclitea: “El verles huir (*i. e.*, els remers) así solicita el deseo doblemente, porque a su admiración de la juventud ajena se une hoy tu nostalgia de la propia, ya ida, tirando dolida de ti desde las criaturas que ahora la poseen. El amor escapa hacia la corriente verde, hostigado por el deseo imposible de poseer otra vez, con el ser y por el ser deseado, el tiempo de aquella juventud sonriente y codiciable, que llevan consigo, como si fuera eternamente, los remeros primaverales” (‘Río’, *O, PC*, 595).

No podem, doncs, deixar-nos enganyar; són molts els moments poètics cernudians que ens fan exclamar: Heràclit i el seu *pánta rheî* han mort”, víctimes de qui, com L. Cernuda, el seu irònic admirador, ha sabut i, sobretot, ha volgut trobar el ràpid viaducte vers la dilatació de l’instant -una gosadia que, per cert, correspondria més aviat, entre els il·lustres presocràtics, a l’oposició” eleàtica, és a dir, a Parmènides i al seu immòbil *tò ón*. El poeta, el creador (*poietés*), ni és Déu ni és eternitat, signes distintius d’una Idea cristiana, platònica o ambdues coses alhora, però no hi fa res, puix que la percepció poètica del món actua com el fons fosc d’una cambra fotogràfica que es disposa a eternitzar tot el que s’hi impressiona: “Todo lo que es hermoso tiene un instante, y pasa. / Importa como eterno gozar de nuestro instante. / Yo no te envidio, Dios; déjame a solas / Con mis obras humanas que no duran. / El afán de llenar lo que es efímero / De eternidad, vale tu omnipotencia” (‘Las ruinas’, *CQEA, PC*, 325, 57-62). Eternitzar l’instant és en ell un vell costum, car, tot sentint enyorança del jardí familiar, “soñaste un día la vida como embeleso inagotable” (‘Jardín antiguo’, *O, PC*, 568). Podríem dir gairebé que es tracta de màgia

²⁷ El que s’afegeix de fet a l’universal desig humà de trobar una pausa d’amor entre el fugir de les coses: “... Todo se ha dado al hombre/ Tal distracción efímera de la existencia;/ A nada puede unir este ansia suya que reclama/ Una pausa de amor entre la fuga de las cosas” (‘La visita de Dios’, *LN, PC*, 274, 12-15); cf. igualmente con: “... algo debe amarse/ Mientras dura la vida. Pero en la vida todo/ Huye cuando el amor quiere fijarlo” (‘El ruiseñor sobre la piedra’, *LN, PC*, 315, 45-7).

²⁸ Vegeu al respecte: Bartolomé Pons, E. “Tiempo, amor y muerte en el lenguaje poético de Luis cernuda”. *Ínsula* (Madrid), num. 415 (juny 1981), pp. 1-12.

“ucrònica” només a l’abast de nens encara no ancorats definitivament en el temps²⁹: “¿Cuántos siglos caben en las horas de un niño? Recuerdo aquel rincón del patio en la casa natal... Allí, en el absoluto silencio estival... he visto cómo las horas quedaban inmóviles, suspensas en el aire, tal la nube que oculta un dios, puras y aéreas, sin pasar” (‘El tiempo’, *O, PC*, 560). Però no; l’home madur també té els seus recursos, sobretot si és poeta, i el desig adult –per a molts quimèric- de recobrar la consciència després de la mort i d’extasiar-se de bell nou davant la bellesa humana agermanarà vida i mort en l’ànima en un present etern: “Tras el dolor, la angustia, el miedo, / Como niño al umbral de estancia oscura, / Será el ceder de la conciencia; / Mas luego recobrada, la luz nueva/ veré, y tú en ella erguido. /... / Miraré... /... /... su juventud intacta / De nuevo, esperando, creyendo, amando. / La hermosura que el haber vivido / Pudo ser, unirá al alma / La muerte así, en un presente inmóvil” (‘El éxtasis’, *VSEV, PC*, 405-6, 1-5, 11, 13-18)³⁰.

Les petges de l’autoconfessada mentalitat presocraticoaristotèlica de Cernuda –el seu desig, recordem-ho- sembla que s’hagin esborrat ara definitivament, i és escàs el marge del qual dispo per, veient com s’enganya complagut amb “nociones halagüeñas de inmortalidad”, no descartar ja el seguiment en el conjunt de la seva obra d’una tensió realitat /desig amenaçada de mort imminent. Vaig ser sincer, no obstant, quan abans parlava de “mostrar impúdicament les meves perplexitats”, de manera que, un cop més, ben a prop ja del triomf del que és ideal, he de mostrar el Cernuda més nihilista i desesperançat: “Desde niño, tan lejos como vaya mi recuerdo, he buscado siempre lo que no cambia, he deseado la eternidad. Todo contribuía alrededor mío, durante mis primeros años, a mantener en mí la ilusión y la creencia en lo permanente: la casa familiar inmutable, los accidentes idénticos de mi vida... Pero terminó la niñez y caí en el mundo... Todo desaparecía, poniendo en mi soledad el sentimiento amargo de lo efímero. Yo solo parecía duradero entre la fuga de las cosas... ¡Dios!, exclamé entonces: dame la eternidad... Fue un sueño más, porque Dios no existe. Me lo dijo la hoja seca caída, que un pie deshace al pasar. Me lo dijo el pájaro muerto, inerte sobre la tierra el ala rota y podrida. Me lo dijo la conciencia, que un día ha de perderse en la vastedad del no ser. Y si Dios no existe, ¿cómo puedo existir yo? Yo no existo ni aun ahora, que como una sombra me arrastro entre el delirio de sombras, respirando estas palabras desalentadas, testimonio (¿de quién y para quién?) absurdo de mi existencia” (‘Escrito en el agua’, *O, PC*, 614-5).

És impossible no pensar ara en el més radical dels nihilistes, en E. Cioran i la seva *Caiguda en el temps*³¹, encara que aquest Cernuda no el desmereix. Si Plató fixà definitivament al *Timeu* la distància abismal entre el que “és” i el que “s’esdevé”³², reservant per al primer, per a la Idea –o, si es vol, per al Déu inexistent d’‘Escrito en el agua’-, el reialme del que és immutable ja que no és troba subjecte a cap mena de canvi o transformació; si fins i tot la base ontològica del Tot

²⁹ Végeu al respecte: Balmaseda Mestu, E. “El paraíso infantil en Luis Cernuda”, *Memoria de la infancia en la poesía española contemporánea*, Logroño: Instituto de Estudios Riojanos, 1992, pp. 40-48.

³⁰ Recordeu aquell: “Al amor no hay que pedirle sino unos instantes, que en verdad equivalen a la eternidad, aquella eternidad profunda a que se refirió Nietzsche. ¿Puede esperarse más de él? ¿Es necesario más? (‘Historial de un libro’, *Prosa I*, 660).

³¹ Cioran, E. M. *La Caída en el tiempo*. P. e. a Caracas: Monte Ávila Editores, 1977.

³² *Timeu* 27d-28, 3: ‘Així, doncs, en opinió meva, en primer lloc cal establir la diferència següent: què és el que és sempre i no esdevé, i que és el que esdevé sempre i mai no és? L’un el podem copsar amb la intel·ligència mitjançant el raonament en la mesura que és sempre segons ell mateix –és immutable-, de l’altre en podem opinar mitjançant l’opinió que deriva de la percepció sensible aliena a la raó, en la mesura que neix i mor i mai no és –és mutable-’ (Ἔστιν οὖν δὴ κατ’ ἐμὴν δόξαν πρῶτον διαιρετέον τάδε· τί τὸ ὄν ἀεί, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον, καὶ τί τὸ γιγνόμενον μὲν ἀεί, ὄν δὲ οὐδέποτε; τὸ μὲν δὴ νοήσει μετὰ λόγου περιληπτόν, ἀεί κατὰ ταῦτα ὄν, τὸ δ’ αὖ δόξη μετ’ αἰσθήσεως ἀλόγου δοξαστόν, γιγνόμενον καὶ ἀπολλύμενον, ὄντως δὲ οὐδέποτε ὄν –la traducció es meva seguint l’edició de J. Burnet, *Platonis Opera*, vol. 2 Oxford: Clarendon Press, 1972).

s'esvaneix, com podem no creure que abjura realment de l'idealisme, sigui o no platònic? No seré pas jo qui posi en dubte la sinceritat del poeta, sobretot quan el veig aterrit, com gairebé tots els humans en algun moment de les seves vides, per la insidiosa imatge d'un Absurd que regeix, com si fos un atziac demiürg, les seves estúpides vides. I, tanmateix, voldria assenyalar que som molt lluny del materialisme, presocràtic, aristotèlic o de qualsevol altre mena, mentre que, de bell nou, el seu estat actual s'assembla molt al dels presoners de la caverna platònica, ombra entre ombres, i "el ala rota y podrida del pájaro muerto inerte sobre la tierra" podria recordar igualment el tràgic destí de les ànimes de la famosa palinòdia del *Fedre*³³, la pèrdua de les ales de les quals les converteix, en el millor dels casos, en ocupants interines d'un cos presó. Tot això, és clar, sense oblidar que l'ús conscient de les eficacíssimes imatges platòniques no té per què implicar cap comunió expressa amb el credo metafísic del seu creador, bé que, en aquest cas, les reconegudes relliscades "espontànies y càndides" de Cernuda haurien de mantenir-nos en estat d'alerta permanent.

De tota manera, la seva poesia també ens dóna exemples abundants de lluita tenaç contra el fàstic vital i àdhuc de pragmàtica –per què no materialista?– acceptació de la mort: "Estoy cansado de estar vivo, / Aunque más cansado sería el estar muerto; / Estoy cansado del estar cansado / Entre plumas ligeras sagazmente, / Plumas del loro aquel tan familiar o triste, / El loro aquel del siempre estar cansado" ('Estoy cansado', *RA, PC*, 152, 9-14); "Morir es duro, / Mas no poder morir, si todo muere, / Es más duro quizá" ('Desolación de la Quimera', *DQ, PC*, 528, 24-6). Però fóra difícil igualment negar que aquella temptació nihilista –sempre *lato sensu*– té reservat el seu espai en el si d'una personalitat humana i poètica certament complexa i tensa entre pulsions oposades, de manera que tant la tranquil·litat i inconsciència d'uns llimbs anteriors a l'abisme del temps i de la vida, com l'oblit i el no-res elevats respectivament a deler suprem i cànon de bellesa acaben confirmant-se en més d'una ocasió: "Esto, de haber sido posible, es lo que hubiera preferido: volver atrás, regresar a aquella región vaga y sin memoria de donde había venido al mundo... Intentaba forzar sus recuerdos, para recuperar conocimiento de dónde, tranquilo e inconsciente, entre nubes de limbo, le había tomado la mano de Dios, arrojándole al tiempo y a la vida" ('La eternidad', *O, PC*, 556); "Vivo un solo deseo, / Un afán claro, unánime; / Afán de amor y olvido" (*Pr. P, VII, PC*, 112, 12-14); "No quiero, triste espíritu, volver / Por los lugares que cruzó mi llanto, /... / No quiero recordar / Un instante feliz entre tormentos; / Gozo o pena, es igual, / Todo es triste al volver. /... / No, no quisiera volver, / Sino morir aún más, Arrancar una sombra, Olvidar un olvido" (XI de *DHO, PC*, 209-10, 1-2, 5-8, 13-16); "Vida tras vida, fueron / olvidando los hombres / Aquella diosa virgen / Que misteriosamente, desde el cielo, /... / Asiste a sus vigiliass /... / Ella ha sido quien viera a los abuelos /... / Sus trabajos vio luego,... / Miró sus largas guerras /... / Cuánta sangre ha corrido /... / Mas una noche, al contemplar la antigua / Morada de los hombres, sólo ha de ver allá / Ese reflejo de su dulce fulgor, /... / Sin que ningunos ojos humanos / Hasta ella se alcen a través de las lágrimas, / definitivamente frente a frente / El silencio de un mundo que ha sido / Y la pura belleza tranquila de la nada" ('Noche de luna', *LN, PC*, 251-4, 1-4, 6, 8, 15, 20, 39, 74-6, 79-83).

I ara sí. Crec haver estat fidel a la meva promesa –o, millor dit, sentit comú– d'optar per un repàs clàssic i equànime de versos cernudians oscil·lants entre la seva realitat, la d'un temperament idealitzant, i el seu desig, el d'una visió materialista del món, aliment de tota una vida lliurada al conreu de la poesia, i emmarcats en paràmetres hel·lènics, platònics i presocráticoaristotèlics, identificats i assenyalats pel mateix poeta. Encara i així, vaig gosar parlar en el seu moment d'un lleuger desequilibri a favor de l'idealisme platònic que, en estricta aplicació del saludable exercici sofístic –de paternitat protagòrica– de la doble i oposada

³³ 244-257b.

valoració de tot tipus de qüestions, he volgut amb tota consciència relativitzar al màxim³⁴. Fóra absurd, però, que alhora acabés furtant a la consideració dels lectors exemples inequívocs d'un tarannà idealista que, venint d'un bon coneixedor de l'obra de Plató i de la seva incidència en la Literatura Britànica³⁵ –S. T. Coleridge, P. B. Shelley, R. Browning³⁶– mereixen el qualificatiu, en el seu cas no gens arriscat, de platonitzant³⁷. “Ciertamente que la hermosura humana, según el tópico platónico”, diu a ‘Helena’ d’*Ocnos* (PC, 610)³⁸ –i n’hi ha pocs que parlin més de la bellesa humana que Cernuda–, “no es sino reflejo de la divina”, per si encara calia demostrar alguna cosa més. Però sens dubte resulta inevitable portar a col·lació ara aquell conegut passatge de *Palabras antes de una lectura*, on Fichte, representant il·lustre de l’idealisme alemany, li ensenya a capbussar-se en el mar de l’aparença en cerca d’una veritat pregona però excel·lent: “El instinto poético se despertó en mí gracias a la percepción más aguda de la realidad, experimentando, con un eco más hondo, la hermosura y la atracción del mundo circundante. Su efecto era, como en cierto modo ocurre con el deseo que provoca el amor, la exigencia, dolorosa a fuerza de intensidad, de salir de mí mismo, anegándome en aquel vasto cuerpo de la creación. Y lo que hacía aún más agónico aquel deseo era el reconocimiento tácito de su imposible satisfacción. A partir de entonces comencé a distinguir una fuente simultánea y opuesta dentro de mí: hacia la realidad y contra la realidad. El deseo me llevaba hacia la realidad que se ofrecía como si sólo con su posesión pudiera alcanzar certeza de mi propia vida. Mas como esa posesión jamás la he alcanzado sino de modo precario, de ahí la corriente contraria, de hostilidad ante el irónico atractivo de la realidad. Puesto que, según parece, ésa o parecida ha sido también la experiencia de algunos filósofos y poetas que admiro, con ellos concluyo que la realidad exterior es un espejismo y lo único cierto mi propio deseo de poseerla. Así pues, la esencia del problema poético, a mi entender, la constituye el conflicto entre realidad y deseo, entre apariencia y verdad, permitiéndonos alcanzar algún vislumbre de la imagen completa del mundo que ignoramos, de la “idea divina del mundo que yace al fondo de la apariencia”, según la frase de Fichte”³⁹.

³⁴ Recordeu, p. e.: Climent d’Alexandria, *Miscel·lània* 6, 65: 6, 65: “Els grecs diuen, i Protàgoras fou el primer, que un raonament es pot oposar a qualsevol raonament” (Ἑλληνές φασι Πρωταγόρου προκατάρξαντος παντί λόγῳ λόγον ἀντικεισθαι –la traducció és meva seguint l’edició d’O. Stälin, L. Früchtel and V. Treu. Berlin: Akademie-Verlag, 1970). Sèneca, *Lletres a Lucili*, 88, 43: “Protàgoras diu que qualsevol qüestió es pot discutir des de dos punts de vista i amb la mateixa força, fins i tot sobre aquesta qüestió mateixa de si tot pot ser discutit des de dos punts de vista diferents” (*Protagoras ait de omni re in utrumquam partem disputari posse ex aequo et de hac ipsa, an omnis res in utramque partem disputabilis sit* –la traducció és meva seguint l’edició de L. D. Reynolds, Oxford Classical Texts, 1966).

³⁵ Vegeu al respecte: Otero, C.-P. “Cernuda y los románticos ingleses”. *Quimera* (Barcelona), num. 15 (gener 1982), pp. 33-38. Recollit a *Studies in Honor of José Rubia Barcia*. Johnson, R. i Smith, P. C. (eds.). Lincoln: University of Nebraska, 1982, pp. 125-140.

³⁶ Vegeu p. e. *Prosa Completa I*. Madrid: Siruela, pp. 315, 328-9, 334, 403-5 y 485.

³⁷ Vegeu al respecte: Curry, R. “Between Platonism and Modernity: The Double “Fall” in the Poetry of Luis Cernuda”. A Jiménez-Fajardo, S. (ed.). *The Word and the Mirror*, Associated University Presses, 1989, pp. 114-131.

³⁸ Ocasí que aprofita per “deplorar que Grecia nunca tocara el corazón ni la mente españoles, los más remotos e ignorantes, en Europa, de la “gloria que fue Grecia”. Bien se echa de ver en nuestra vida, nuestra historia, nuestra literatura”. Lo que España perdió así para siempre no fue sólo el conocer a la hermosura, tanto como eso es..., sino el conocer también y respetar a la medida, uno de los más significantes atributos de ella” (‘Historial de un libro’, Prosa I, 609).

³⁹ *Prosa Completa I*. Madrid: Siruela, p.602.

I és que Plató, el més mitològic, al·legòric i imaginatiu potser dels pensadors grecs⁴⁰, esdevé per a ell un pou inesgotable. Com no s’hi havia d’inspirar Cernuda, en efecte, si, angoixat per la mutabilitat d’uns cossos que estima fins a l’alienació, necessita recuperar l’alè i trobar el refugi segur de la permanència de la Bellesa, de la Idea?: “Aquellos seres cuya hermosura admiramos un día, ¿dónde están? Caídos, manchados, vencidos, si no muertos. Mas la eterna maravilla de la juventud sigue en pie, y al contemplar un nuevo cuerpo joven, a veces cierta semejanza despierta un eco, un dejo del otro que antes amamos... un impotente dolor nos asalta, comprendiendo, tras la persistencia de la hermosura, la mutabilidad de los cuerpos” (‘Sombras’, *O, PC*, 583)⁴¹. Qui sinó ell albira ja la música fonamental, els ecos limitats i tangibles de la qual percebem en aquest món d’ombres?: “Entreví entonces (ante la luz y la música provenientes de un salón) la existencia de una realidad diferente de la percibida a diario, y ya oscuramente sentía cómo no bastaba a esa otra realidad el ser diferente, sino que algo alado y divino debía acompañarla y aureolarla” (‘La poesía’, *O, PC*, 553); “Lo que en la sombra solitaria de una habitación te llamaba desde el muro, y te dejaba anhelante y nostálgico cuando el piano callaba, era la música fundamental, anterior y superior a quienes la descubren e interpretan, como la fuente de quien el río y aun el mar sólo son formas tangibles y limitadas” (‘El piano’, *O, PC*, 555-6). Que potser hi ha algú que pugui compartir com ell la “pterofilia” de Plató⁴², si, caigut en el món com aquelles ànimes de la palinòdia del *Fedre*, sempre ha sentit la urgència d’esdevenir “subtilitzar”, d’alçar el vol i fugir?: “Siendo joven, bastante tímido y demasiado apasionado, lo que le pedía a la música eran alas para escapar de aquellas gentes extrañas que me rodeaban, de las costumbres extrañas que me imponían, y quién sabe si hasta de mí mismo” (‘La música’, *O, PC*, 585)⁴³. I, finalment i des del seu propi afany ascendent, enlluernat com està per la llum que silencia “los poderes elementales de que el cuerpo es cifra”, ¿fóra versemblant no veure’l cantar la Musa Urània, si ella és qui millor pot salvar-lo del poderós ancoratge terrenal que, tot i ser poeta, l’afeixuga?⁴⁴: “Ella está inmóvil. Cobre aéreo / El ropaje azulado su hermosura virgen; / La estrella diamantina allá en la frente / Arisca tal la nieve, y en los ojos / La luz que no conoce sombra alguna. /... / Musa la más divina de las nueve, / Del orden bello virgen creadora, / Radiante inspiradora de los números, / A cuyo influjo las almas se levantan / De abandono mortal en un batir de alas” (‘Urania’, *CQEA, PC*, 328, 6-10, 16-20).

Realitat última amagant-se rere l’aparença, segons que diu Fichte, i el desig cernudià, que no ateny, de posseir-la. Realitat immortal o platonicoideal com seu gairebé permanent de la seva emotivitat poètica, enfrontada en la nostra anàlisi –i per indicació expressa del mateix poeta- al desig presocraticoaristotèlic de copsar-la en la seva objectivitat i presència material. Una nova versió, en suma, del motor del seu instint poètic. Permeteu-me confessar, com a epíleg, que,

⁴⁰ Vegeu al respecte: Ancet, J. *Les images et les mythes dans la poésie de Luis Cernuda* (tesi doctoral inèdita). Universitat de Lió, 1966 i Bruton, K. J. *The Developing Expressions in the Poetry of Luis Cernuda: The Role of Image and Symbol*. Universitat de Londres, 1980.

⁴¹ No deixa de ser simptomàtic, al meu entendre, que, quan advertim l’ús d’un vocabulari en principi més aristotèlic, és a dir, més “procliu” a la “forma” que a la “idea”, el resultat continuï essent molt platonitzant: “Te hubiera dado el mundo,/... / Eras el mar aun más/ Tras de las pobres telas que ocultaban tu cuerpo; / Eras forma primera” (‘A un muchacho andaluz’, *IGM, PC*, 221, 1, 12-14).

⁴² Vegeu al respecte: Aguirre, J. M. “El cuarto y las alas en la poesía de Luis Cernuda”. *Actas del Ier. Congreso Internacional sobre Luis Cernuda* (1902-1963). Sevilla: UIMP, 1990, pp. 121-134.

⁴³ I amb connotacions més bíbliques: “Bajo el anochecer inmenso,/... , iba/ Como un ángel que arrojan/ De aquel edén nativo./... / Lo que en la luz fue impulso, las alas,/ Antes candor erguido,/ A la espalda pesaban sordamente./... / Ellas fueron sus alas en tiempos de alegría,/... / Pesa, pesa el deseo recordado;/ Fuerza joven quisieras para alzar nuevamente,/ Con fango, lágrimas, odio, injusticia,/ la imagen del amor hasta el cielo,/ la imagen del amor en la luz pura” (X de *DHO, PC*, 208-9, 1, 2-4,7-9,19, 27-31).

⁴⁴ En qualsevol cas i pel que fa a la passió per l’absolut, vegeu p. e.: Couso Cadhaya, J. L. “Búsqueda de lo absoluto en la poesía de Luis Cernuda”. *Cuadernos Hispanoamericanos* (Madrid), num. 93 (1973), pp. 654-659.

davant la bellesa i profunditat de la poesia de L. Cernuda, també jo sento el desig de posseir-la, “como si sólo con su posesión pudiera alcanzar certeza de mi propia” sensibilitat poètica. “Mas como esa posesión jamás la” aconseguixo “sino de modo precario”, ni tan sols amb l’ajut de significatius paràmetres hel·lènics, “concluyo”, potser amb molts altres, que la gosadia de voler desvelar el seu misteri “es un espejismo y lo único cierto mi propio deseo de poseerla”. Joiós conflicte també entre realitat i desig que m’assegura el plaer de la relectura en cerca de nous secrets.